

FORMIDLINGSVEILEDNING FOR UTSTILLINGEN

Æ E DET Æ HAR GJORT AV INGUNN UTSI

Kan tilpasses alle trinn;
grunnskole,
videregående skole og
voksenopplæringen.

Nordnorsk Kunstmuseum, Tromsø
Mai 2024 – April 2025

foto: Nordnorsk Kunstmuseum

Innholdsliste:

INTRODUKSJON	2
PRAKTISK INFORMASJON	2
OM NORDNORSK KUNSTMUSEUM.....	3
OM KUNSTEREN OG KUNSTEN HENNES.....	4
OM UTSTILLINGEN	4
OM FORMIDLINGSVEILEDNINGEN	5
FORMIDLINGSVEIENE INN TIL KUNSTEN	6
Refleksjonsstarterne.....	6
Kreative etterspill.....	7
AVSLUTTENDE KOMMENTAR FRA OSS.....	10

INTRODUKSJON

Velkommen til formidling Nordnorsk Kunstmuseum!

Denne veiledningen er utarbeidet av formidlingsavdelingen ved Nordnorsk Kunstmuseum og er ment for deg som legger utstillingen inn i undervisningen. Dette avtales med formidlingsansvarlig, Ylva Foss Valde, ylva@nnkm.no.

Skolebesøkende er en av våre viktigste publikumsgrupper, og vi har derfor et særlig fokus på god pedagogisk formidling ved Nordnorsk Kunstmuseum.

Dette dokumentet gir deg praktisk informasjon, informasjon om museet, kunstner og utstilling, og forslag til mulige aktiviteter både før, under og etter besøket basert på et utvalg fra overordnet del i LK20.

Formidlingsveiledningen kan derfor tilpasses til alle trinn; grunnskole, videregående skole og voksenopplæringen.

PRAKTISK INFORMASJON

Før du kommer, må du gi beskjed til formidlingsansvarlig som koordinerer alle skolebesøk. Send epost til ylva@nnkm.no. Eposten må inneholde:

- Skole
- Trinn
- Antall elever og lærere
- Eventuelle tilpasninger
- Kontaktinformasjon
- Ønsket tidspunkt (oppgi gjerne flere alternativer)

Skoleklasser har gratis inngang. Åpningstider: hver dag kl. 10 – 17.

Før du kommer kan det også være lurt å snakke med elevene om hvordan man oppfører seg på et museum, spesielt rundt respekten for kunsten og andre besøkende. Vi ønsker at alle skal ha gode opplevelser av å være på besøk hos oss.

Når du kommer tar du kontakt i resepsjonen med riktig antall elever, dette er viktig for vår sikkerhet og administrative virksomhet. Da får dere også tilgang til eventuelt riktig utstyr som trengs til aktivitetene du ønsker å gjennomføre.

Når du kommer har du som lærer ansvar for elevens respekt for kunsten. Minn elevene på at det ikke er lov å ta på kunsten. Vokter har et øye med dere på kamera og bistår i å passe på.

OM NORDNORSK KUNSTMUSEUM

Nordnorsk Kunstmuseums (NNKM) formål er å skape interesse for, øke kjennskapen til og kunnskapen om billedkunst og kunsthåndverk i den nordnorske landsdelen. NNKM betjener regionene Troms, Finnmark og Nordland, samt Svalbard. Museet er Norges nordligste statlig finansierte kunstmuseum og spiller en betydelig rolle i den regionale, nasjonale og internasjonale kunstverdenen. Sentralt i museet er ivaretagelse, forskning, formidling og aktivisering av samlingen på over 2 200 verk av kunstnere fra 1600-tallet til i dag. Museets verdier er åpen, relevant og medskapende, og er opptatt av sosial rettferdighet og klimarettferdighet.

NNKM har vært i Tromsø siden 1985, og har de senere årene gått fra denne ene lokasjonen, til tre lokasjoner. Det jobbes mot et nytt museumsbygg i Tromsø, i samarbeid med Tromsø kommune og Arktisk Filharmonij; Kulturkvartalet.

I dag har NNKM programmeringsansvaret også for Nordover Kunstsenter i Longyearbyen, og er nøkkelpartner i kunstnerresidensen Artica Svalbard som gjør NNKM eksepsjonell når det gjelder drift så nær Nordpolen.

NNKM har allerede kontorer og ansatte i Bodø, og vil åpne egne lokaler som NNKM, Avdeling Bodø mot nyåret 2025.

OM KUNSTEREN OG KUNSTEN HENNES

Ingunn Utsi (1948) er en norsk-samisk kunstner som arbeider bredt med både tegning, skulptur og installasjon opp mot store og viktige tematikker både lokalt og internasjonalt. Kunsten hennes er slående vakker, men det ligger alltid et underfundig mørke på lur som kan dukke opp som overraskende elementer.

Ingunn Utsi er født i et gult hus på Gammelstranda i Repvåg/Reiffvågis, i Finnmark, november 1948. Det var midt under gjenreisningen av landsdelen etter tyskernes okkupasjon og nedbrenning. I oppveksten lærte hun og de andre barna å passe seg for det som lå på bakken av piggråd, glasskår og miner. Piggråden går igjen i flere av verkene hennes, men refererer til mer enn hennes barndom etter andre verdenskrig. Utsi bruker gjerne disse elementene, sammen med blant annet små ansikter av barn, til å ta stilling til alle som nå gjennomgår eller har gjennomgått krig. Det gir oss som publikum en unik mulighet for å gå i dialog med skulpturene selv og til å skape våre egne relasjoner og historier til og gjennom kunsten.

Utsi har sjøsamisk bakgrunn fra Repvåg og dette kommer frem gjennom ulike referanser til både samiske kunsthåndverkstradisjoner, hennes

personlige nærhet til naturen og referanser til samisk spiritualitet. Det syntes også i hennes historier fra tiden på internatskole og fornorskningspolitikken som ble ført mellom 1850-tallet og 1960-tallet i Norge. Utsi var en av de siste i Nordkapp kommune som klarte å holde på sitt samiske språk, men likevel har hun lenge måttet jobbe for å ta sin egen samiske identitet tilbake som voksen.

Ingunn Utsi er mest kjent for sine skulpturer i drivved. Emnene henter hun opp fra sjøen nedenfor huset sitt på Gammelstranda, hvor de kommer rekende fra hele verden. Hun bearbeider dem ved å tilføre andre materialer som skinn, pels, edelstein, fjær og bein, for å nevne noe. Gjennom en unik og tett dialog med materialene, transformeres de til ulike skulpturer med en særegen kraft og sjel. Materialene er også med på å understreke hennes engasjement for naturen og mange av verkene viser hennes aktivistiske side også for naturvern. Utsi tar stort sett de naturlige materialene, men har måttet hente bistand fra plexi-glasset for å fortelle om de større kreftene: vær, vind og hav.

OM UTSTILLINGEN

Æ e det æ har gjort er en nær og personlig utstilling da verkene som vises er nettopp det; sterkt personlige. Den er prosessorientert og basert på den taktile relasjonen mellom en kunstner og materialene. Utstillingen

inneholder nærmere 50 verk av Utsi og består av både skulpturer og tegninger.

I 2023 ble Ingunn Utsi tildelt Johan Savios ærespris, en pris som deles ut av Bildekunstnernes Hjelpesfond i samarbeid med Nordnorsk Kunstmuseum og Samisk Kunstnerforbund.

Begrunnelsen fra juryen, bestående av Hilde Skancke-Pedersen (billedkunstner, forfatter designer og scenograf), Susanne Hætta (kunstner, fotograf og forfatter) og Katya Garcia- Antòn (tidligere direktør og sjefskurator ved Nordnorsk Kunstmuseum) lyder blant annet:

«Hovedmaterialene til Ingunn Utsis arbeider er ført av bølgene over havet, og skapes til skulpturer på Repvågstranda i Porsangerfjorden, der hun bor og arbeider. Opp fra fjæra drar Utsi tunge tømmerstokker som har drevet inn fra havet nedenfor hjemmet hennes. Hun arbeider på en bærekraftig måte og på lag med materialene, uten å tvinge disse i en retning som, etter hennes oppfatning, ikke passer emnene.

Gjennom presis og meningsfull bruk av naturmaterialer som drivved og døde trestammer, fjær, bein og pels, plasserer hun seg geografisk så vel som kulturelt i en eksplisitt nordnorsk og samisk kontekst. Samtidig som Utsi arbeider med innflytelse fra samiske kunsthåndverkstradisjoner, kan

hun også leses opp mot bredere tematikker og bevegelser innenfor samtidskunsten.»

Utstillingen viser et stort utvalg av Utsis skulpturer og tegninger fra tidlig karriere og frem til i dag. Skulpturene og tegningene blir sett som en forlengelse av hverandre; Motivene i tegningene springer over i skulpturene, og det går en rød linje mellom mennesker, sjøfugler, landskap og materialer.

Utstillingen viser dermed en bredde av hennes mange aktivistiske sider og forteller både krigshistorier, naturvernshistorier og de-kolonialistiske historier. Det kommer også frem svært personlige historier som psykisk helse i familien, nære opplevelser av naturen og hvordan det var å være en som ble fornorska.

OM FORMIDLINGSVEILEDNINGEN

Formidlingsveiledningen vil inspirerer til tverrfaglighet, da den vektlegger å utvikle grunnleggende ferdigheter, kritisk refleksjon og kreativitet, og passer spesielt inn i overordnet del fra LK20;

1.2: identitet og kulturelt mangfold:

- *Innsikt i vår historie og kultur er viktig for utvikling av elevenes identitet og skaper tilhørighet til samfunnet. Elevene skal lære å*

kjenne de verdiene og tradisjonene som bidrar til å samle menneskene i landet.

- *Vår felles kulturarv har utviklet seg gjennom historien og skal forvaltes av nålevende og kommende generasjoner.*

1.4: skaperglede, engasjement og utforskertrang:

- *Elevene skal lære og utvikle seg gjennom sansning og tenkning, estetiske uttrykksformer og praktiske aktiviteter. Elever som lærer om og gjennom skapende virksomhet, utvikler evnen til å uttrykke seg på ulike måter, og til å løse problemer og stille nye spørsmål.*
- *Kunst og kultur omfatter mange skapende og kreative fagområder, som påvirker både våre fysiske omgivelser og samfunnsutviklingen.*
- *I et større perspektiv er skapende læringsprosesser også en forutsetning for elevenes dannelse og identitetsutvikling.*

FORMIDLINGSVEIENE INN TIL KUNSTEN

Denne delen av dokumentet kommer med forslag til det vi kaller *refleksjonsstartere* og *kreative etterspill*.

Refleksjonsstartere er forslag til samtalestartere før dere møter utstillingen i klasserommet, samt spørsmål som kan diskuteres underveis i

utstillingen.

Kreative etterspill egner seg godt å gjøre i klasserom, hjemme, ute eller på Nordnorsk Kunstmuseum i vårt SKAPEverksted (verkstedsområdet i 1. etasjen) etter avtale, etter besøket.

Refleksjonsstarterne

Innganger til kunsten før du møter utstillingen

Inngang 1: Søk på nettet i klasserommet etter ett eller flere av følgende ord: drivved / Land Art / relasjoner / skulpturer / poesi / fornorskning / kolonialisme/ duodji / sjøfugler i Nord-Norge / sjøsamiske symboler / samisk ornamentikk / etterkrigstiden i Finnmark / installasjonskunst / samisk fargebruk / aktivisme

Inngang 2: Gå sammen to og to og beskriv hvor du kommer fra. Hvordan ser huset ditt ut? Hvordan ser naturen rundt ut? Hva er viktig for deg å ta vare på i ditt nærmiljø – av natur eller kultur? Hvilke historier velger du å fortelle om hjemplassen din, og hvorfor?

Når du er i utstillingen eller etter utstillingen

Inngang 1: Opplev utstillingen og gjør deg opp dine egne personlige tolkninger og opplevelser med skulpturene og tegningene. Kunst må ikke forstås på en bestemt måte, det er et personlig møte.

Skap dine egne historier, fortolkninger, og følelser i møte med kunstverkene. Still åpne spørsmål til deg selv og andre, og la fantasien komme til uttrykk.

Ta deg tid til å notere på telefonen eller et ark det du sitter igjen med etterpå.

Inngang 2: Ta med materialer opp i utstillingen etter avtale med formidlingsansvarlig på forhånd og i resepsjonen når du kommer. Dette gir dere en taktil opplevelse av skulpturene uten å ta direkte på dem.

Bruk materialene til å kopiere noen av skulpturene i utstillingen. Husk at materialene skal brukes om igjen av andre senere.

Inngang 3: Diskuter eller reflekter over disse temaene, i gruppe:

- Hva er *skulptur*? Reflekter rundt hvorfor kunstneren bruker dette som ett av sine kunstneriske formspråk.
- Hva kan utstillingstittelen “Æ e det æ har gjort” bety?
- Hva har du gjort? Hvilke avtrykk vil du sette etter deg selv? Hvilke spor legger du etter deg, både fysisk og digitalt?
- Hvorfor har kunstneren benyttet fargene rødt, gult og blått som gjennomgangsfarge i utstillingen? Hva symboliserer fargen rød? Hva symboliserer fargen gul? Hva symboliserer fargen blå?

Hvorfor har kunstneren valgt akkurat disse fargene? Hva med de andre fargene du ser – hva betyr de for deg?

- Respekten for naturen i Nord-Norge: hvordan kan vi vise respekt for naturen når vi griper inn i den? Når er det skadelig? Hvordan forlater vi naturen - etter et inngrep i eller endring av naturen?
- Respekten for ulike kulturer i Nord-Norge: Hvordan viser vi respekt for og tar vi vare på de forskjellige kulturene?
- Hva kjennetegner Nord-Norge for deg?
- Kollektive historier og personlige historier: "Hvem er VI"? og "Hvem er DU"?
- Kolonialismen: Hvordan har vi undertrykt den samiske kulturen historisk sett? (stikkord: Undertrykkelse, fornorskingsprosesser, Fosen-saken og landområder, fiskeriindustrien, vindmølleparker generelt, kulturminnesmerker). Finnes det andre grupper i Norge som opplever undertrykkelse (minoritetsgrupper, urbefolkning, LGBTQ+ og så videre)?
- Hva gjøres i dag for å bevare og ta kulturen tilbake?

Kreative etterspill

Oppgave 1: Materialverksted «Skap din egen historie med en skulptur»

Gå på ekskursjon i nærmeste tilgjengelige fjære. Finn et stykke drivved

eller stein. Har den en form og et uttrykk du liker? Minner den deg om noe du har sett før, i så fall reflekter rundt hva da?

Se rundt deg og ta med andre materialer du finner i nærheten: steiner, fjær, tang, blader, kongler og bark.

Samle sammen alt i en pose eller en sekk og ta alt med inn.

Finn frem limpistol, ståltråd eller hyssing – det som er tilgjengelig på deres skole – og bruk dette som sammenføyningsmateriale.

Gå i dialog med materialene og bli enige om hvordan alt skal settes sammen, og hvilken historie dere skal fortelle sammen. Sett sammen de ulike materiale og gi dem sjel.

Gi skulpturen en tittel som også har et hint av historien dere forteller sammen.

Presenter resultatet for klassen etterpå og forklar:

- ❖ Hvilken historie forteller dere?
- ❖ Hvorfor ble det sånn?
- ❖ Hvorfor har du valgt akkurat disse materialene?

Om mulighet: lag en liten utstilling i klasserommet eller et sted på skolen.

Bilde lånt fra Bente Haarstads nettside, Ingunn Utsis skulptur «Påminnelsen», foto: Bente Haarstad

Oppgave 2: Tegning på papir «Fantasivenn»

Ta med blyant og mye papir, og sett dere ut i naturen i nærheten av skolen.

Elevene skal sitte i en ring og skal starte med å lukke øynene og lytte etter fuglelyder. Når og om det høres en fuglelyd skal alle prøve å etterligne denne lyden, fremdeles med øynene igjen.

Etterpå skal alle elevene, hver for seg, tegne sin versjon av fuglen – uten å vite hvordan den ser ut! En fantasifugl.

Bruk 30 – 45 minutter på dette (avhengig av temperatur ute).

Hver elev skal også lage en historie til denne fuglen:

- ❖ Hvem er den
- ❖ Hvor bor den
- ❖ Hva spiser den
- ❖ Hva gjør den

Presenter en og en for hverandre som om det var en ekte fugl eller person.

Alternativ løsning: Ta kontakt med formidlingsansvarlig for å få sitte i utstilling eller i SKAPEverkstedet for å bruke Utsis egne tegninger som utgangspunkt for oppgaven.

Oppgave 3: Maleri-verksted «Samisk ornamentikk på naturens eget lerret»

I klasserommet: Gå på nettet og søk etter *sørsamisk soltegn* eller *samisk ornamentikk*. Se på hva det er og hvor det er mulig å finne dem.

- ❖ Hvor har dere sett det i Ingunn Utsis kunst?

Gå på ekskursjon i nærmeste tilgjengelige fjære eller skog.

Finn et stykke drivved eller stein.

Ta det med i klasserommet.

Dere trenger maling i primærfargene (rød, gul og blå, eventuelt også i gull og grønn også, om dere har dette på skolen fra før), pensler og vann.

Med inspirasjon fra de sørsamiske soltegnene, samisk ornamentikk og Ingunn Utsis kunst skal elevene male på det de plukket med seg fra fjære eller skogen.

Presenter for hverandre etterpå og se på muligheten for å lage en utstilling sammen på skolen eller i klasserommet.

AVSLUTTENDE KOMMENTAR FRA OSS

Formidlingen er over.

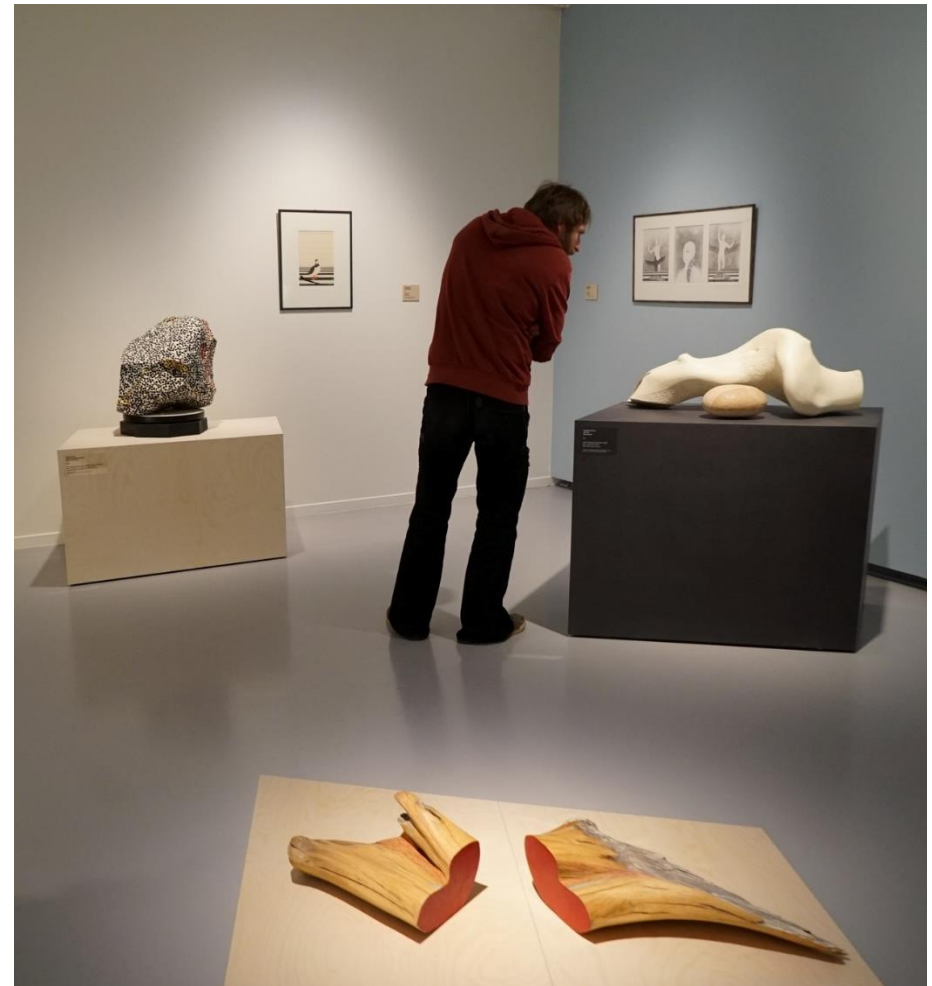
Tusen takk for besøket på NNKM og i utstillingen *Æ E Det Æ Har Gjort* av den fantastiske norsk-samiske kunstneren Ingunn Utsi.

Vi håper denne formidlingsveiledningen var nyttig i deg i undervisning og i forståelsen, samt opplevelsen, av utstillingen.

Har du tilbakemeldinger av alle slag, ta kontakt med formidlingsansvarlig Ylva Foss Valde, ylva@nnkm.no

Husk at våre åpningstider er hver dag fra kl 10 – 17 og at alle besøk for skoleklasser har gratis inngang.

Velkommen igjen!

foto: Nordnorsk Kunstmuseum